
Recenzovaný článek

Strategická komunikace: od reaktivního boje s dezinformacemi po komplexní využití v oblasti národní bezpečnosti a obrany státu

Strategic Communications: From a Reactive Fight Against Disinformation Towards Comprehensive Use in Support of National Security and Defence

Vendula Divišová

Abstrakt: Koncept strategické komunikace získal na pozornosti zejména s událostmi spojenými s anexí Krymu a intervencí Ruské federace na východní Ukrajině, a je proto dominantně dáván do souvislosti s reaktivním potíráním dezinformací a propagandy či jiných elementů tzv. hybridní kampaně. Cílem textu je poukázat na širší potenciál nástroje strategické komunikace na podporu cílů v oblasti národní bezpečnosti a obrany státu, a to jako proaktivního úsilí a svébytného způsobu myšlení využívajícího informační účinek k prosazování národních zájmů. Na základě rešerše odborné literatury a koncepčních dokumentů identifikuje přínos strategické komunikace mimo oblast hybridního působení také v oblasti zahraničních vojenských operací, protipovstaleckého boje, protiteroristické politiky, odstrašení a krizového řízení.

Abstract: The concept of strategic communications rose to prominence especially with the events linked to the Crimea annexation and Russian intervention in Eastern Ukraine. As such it has been mostly related to the reactive fight against disinformation and propaganda or other elements of the hybrid campaign. This paper aims to point to the much broader potential for the tool of strategic communications in support of goals in the realm of national security and defence, while it is understood as proactive efforts and specific mindset using the information effect to advance national interests. Based on the literature review, benefits of strategic communications beyond hybrid campaigns are identified also in the fields of foreign military operations, counterinsurgency, counterterrorism, deterrence and crisis management.

Klíčová slova: strategická komunikace; národní bezpečnost; obrana státu; informační prostředí; informační účinek.

Keywords: Strategic Communications; National Security; National Defence; Information Environment; Information Effect.

ÚVOD

Pojem strategická komunikace (dále také jen „StratCom“) se v oblasti národní bezpečnosti a obrany objevuje až počátkem 21. století, ačkoliv i předtím je termín, byť v širším a nepřiliš uceleném významu, používán. Účast USA a jejich spojenců na asymetrických konfliktech v Iráku a Afghánistánu zvýraznila význam nekonvenčních nástrojů, kdy vojensky nepoměrně slabší nestátní aktéři vedli boj v první řadě na tzv. informační frontě¹, přičemž podpora místního obyvatelstva se stala pomyslným těžištěm operací. Pokračující angažmá západních armád v tzv. „dlouhých válkách“ se však neobešla ani bez zisku a udržení podpory vlastního obyvatelstva, respektive voličů.

Strategická komunikace prošla zásadním rozvojem právě během afghánské mise ISAF, kdy postupně rostlo přesvědčení o nutnosti vybudovat adekvátní kapacity v oblasti komunikace a vyhnout se nesouladu mezi tím, co civilní i vojenské autority říkají, a tím co dělají. K postupné institucionalizaci strategické komunikace v misi i v Alianci pak došlo zejména s příchodem generála Stanleyho McChrystala na post velitele ISAF v roce 2009.² Vzestup konceptu nicméně brzy vystřídal úpadek zájmu. Až anexe Krymu Ruskou federací v březnu 2014 a intervence na východní Ukrajině přinesly potřebný impuls pro docenění významu strategické komunikace a kroky směřující k její postupné implementaci na úrovni NATO, Evropské unie a v jednotlivých členských zemích.³ Dominantní se přitom stala debata o využití tohoto nástroje v boji proti dezinformacím a nepřátelské propagandě, zatímco řada dalších způsobů využití zůstala upozaděna.⁴

Cílem textu je shrnout odbornou debatu o strategické komunikaci se zaměřením na období po roce 2014, a to právě v kontextu, kdy je tento nástroj ve veřejném diskursu disproporčně spojován s bojem proti dezinformacím a propagandě na úkor jiných oblastí. Sběr dat je řízen následující výzkumnou otázkou: „*Jakými způsoby může strategická komunikace podporovat národní zájmy v oblasti obrany a národní bezpečnosti?*“. Cílem je tedy identifikovat různé způsoby využití strategické komunikace pro potřeby obrany státu a národní bezpečnosti, a poukázat tak na širší potenciál využití tohoto nástroje. Zvláštní pozornost je přitom věnovaná roli ozbrojených sil. K zodpovězení této otázky jsou využívány zejména odborné texty ve formě recenzovaných článků nebo studií

1 RID, Thomas a Marc HECKER. *War 2.0: Irregular Warfare in the Information Age*. Westport: Praeger Security International, 2009.

2 BOUDREAU, Brett. *'We Have Met the Enemy and He Is Us': An Analysis of NATO Strategic Communications: The International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, 2003–2014*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2016. Dostupné z: <https://stratcomcoe.org/publications/we-have-met-the-enemy-and-he-is-us-an-analysis-of-nato-strategic-communications-the-international-security-assistance-force-in-afghanistan-2003-2014/173>

3 Ibid.

4 Tuto skutečnost lze pravděpodobně přičítat určité averzi západních demokratických zemí vůči informačnímu působení na vlastní obyvatelstvo. Viz např. PASHENTSEV, Evgeny. *Strategic Communication in EU-Russia Relations*. In: PASHENTSEV, Evgeny. *Strategic Communication in EU-Russia Relations: Tensions, Challenges and Opportunities*. Cham: Palgrave Macmillan, 2020, s. 17-60.

organizací a think tanků a dále koncepční dokumenty přijaté na úrovni Severoatlantické aliance, Evropské unie či jednotlivých členských zemí těchto organizací.

1 VYMEZENÍ STRATEGICKÉ KOMUNIKACE

V posledních letech lze zaznamenat časté užívání až nadužívání pojmu strategická komunikace. Tento obrovský rozmach konceptu nicméně nevedl ke sjednocení jeho chápání, ale naopak k rozostření jeho hranic. V nejširším a nejobecnějším chápání je StratCom vykládán jako efektivní komunikace. To znamená, že komunikační aktivity dané entity jsou promyšlené a předem naplánované tak, aby maximálně podpořily dosažení stanoveného cíle – soukromá společnost může například cílit na zvýšení prodeje produktu společnosti a tomu přizpůsobit svoji komunikaci. Hojně citovaná definice Hallahana a kolektivu definuje koncept jako „účelné použití komunikace organizací za účelem naplnit její poslání“.⁵ Podle Zerfasse a kolektivu toto širší pojetí sice výzkumníkům usnadňuje „připojit se k debatě a naskočit do vlaku“, ale zároveň vede do „slepé uličky“ a „z dlouhodobého hlediska není ani produktivní, ani atraktivní“.⁶ Neumožňuje totiž vymezení strategické komunikace jako svébytné vědní disciplíny, která by disponovala specifickými výzkumnými objekty a vlastní výzkumnou perspektivou. Takové pojetí konceptu lze jen těžko jednoznačně vymezit vůči disciplínám, jako je marketing nebo komunikace s veřejností (*public affairs*).

Lze vymezit čtyři základní pojetí strategické komunikace, která ilustrují nesnadný úkol vytvoření svébytné disciplíny s jasně vymezeným objektem zájmu a specifickou výzkumnou perspektivou. StratCom je v nich pojímán jako:

1. „integrovaná komunikace“ pojímaná jako zastřešující termín pro jakoukoliv komunikaci zaměřenou na dosažení cíle, a tedy zahrnující různé disciplíny;
2. komunikace vedená na strategické úrovni řízení organizace jasně odlišená od taktické a podpůrné úrovně komunikace;
3. komunikace vedená v kontextu vojenské a národní moci;
4. alternativní název pro disciplínu komunikace s veřejností.⁷

Tato studie se zaměří právě na třetí uvedené pojetí, ve kterém – jak bude dále ilustrováno – získává koncept strategické komunikace čím dál jasnější kontury. Vymezení hranic konceptu závisí na konceptualizaci dvou klíčových konceptů „strategie“ a „komunikace“. Výše zmíněná definice Hallahana a kol. z roku 2007 odpovídá úzkému pojetí komunikace v tradičním slova smyslu – tedy je omezena na verbální projevy, a poměrně

⁵ HALLAHAN, Kirk, Derina HOLTZHAUSEN, Betteke VAN RULER, Dejan VERČIČ a Krishnamurthy SRIRAMESH. Defining Strategic Communication. *International Journal of Strategic Communication*. 2007, 1(1), 3-35. ISSN 1553-118X. Dostupné z: doi:10.1080/15531180701285244

⁶ ZERFASS, Ansgar, Dejan VERČIČ, Howard NOTHHAFT a Kelly Page WERDER. Strategic Communication: Defining the Field and its Contribution to Research and Practice. *International Journal of Strategic Communication*. 2018, 12(4), 487-505. ISSN 1553-118X. Dostupné z: doi:10.1080/1553118X.2018.1493485

⁷ ZERFASS, VERČIČ, NOTHHAFT a WERDER, ref. 6

vágnímu pojetí strategie ve smyslu pouhé účelnosti či směřování k vymezenému cíli.⁸ Paul kritizoval toto široké pojetí strategické komunikace a tvrdil, že na rozdíl od soukromé sféry v resortu obrany pojem „strategie“ skutečně něco znamená, což pak dává konceptu jasnější kontury.⁹ Strategie ve vojenském kontextu je tradičně definována jako „specifický způsob použití specifických prostředků k dosažení jasných cílů“. ¹⁰ V tomto ohledu jsou ozbrojené síly jedním z prostředků dosahování cílů zakotvených v národní strategii, což reflektuje například definice britského ministerstva obrany vymezující StratCom jako „prosazování národních zájmů použitím všech komunikačních prostředků [resortu] obrany za účelem ovlivnit postoje a chování lidí“. ¹¹ Ve Spojených státech amerických je koncept podrobněji definován například v oficiální vojenské terminologii, a to jako:

„soustředěné úsilí Vlády Spojených států s cílem pochopit a angažovat klíčové cílové skupiny za účelem vytvoření, posílení nebo zachování příznivých podmínek pro podporu zájmů, politik a cílů Vlády Spojených států prostřednictvím užití koordinovaných programů, plánů, témat, sdělení a produktů synchronizovaných s činnostmi všech nástrojů národní moci.“¹²

Severoatlantická aliance přijala první definici konceptu v roce 2009, a to jako:

„koordinované a vhodné používání komunikačních aktivit a schopností NATO: veřejné diplomacie, veřejných záležitostí, vojenských veřejných záležitostí, informačních operací a psychologických operací, přiměřeným způsobem na podporu aliančních politik, operací a aktivit a za účelem prosazování cílů NATO.“¹³

Tato definice je nicméně poplatná době, kdy byla přijata a kdy byl na politické úrovni StratCom prakticky redukován na komunikační „přílepek“ k již naplánované strategii, spíše než vnímán jako neodlučitelná součást vytváření strategie.¹⁴ Novější alianční definice přijatá na úrovni Vojenského výboru NATO již do strategické komunikace zahrnuje integraci vojenských komunikačních schopností a informační štabní funkce s *dalšími* vojenskými aktivitami.¹⁵ Implikuje tedy skutečnost, že jakékoli aktivity, a to i na taktické úrovni, vysílají sdělení, které může podpořit anebo znesnadnit splnění stanovených úkolů a cílů.

Na základě výše uvedených konceptualizací lze shrnout, že v oblasti národní bezpečnosti a obrany je StratCom nástrojem k podpoře příslušných národních zájmů, a to skrze

⁸ Viz také PAUL, Christopher. *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates*. Santa Barbara: Praeger, 2011.

⁹ PAUL, ref. 8, s. 24

¹⁰ U.S. MARINE CORPS. *MCDP 1-1 Strategy*, 1997. Dostupné z: <https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/MCDP%201-1%20Strategy.pdf>

¹¹ MINISTRY OF DEFENCE. *Joint Doctrine Note 2/19: Defence Strategic Communication: an Approach to Formulating and Executing Strategy*, 2019, s. 3. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/jdn-219-defence-strategic-communication-an-approach-to-formulating-and-executing-strategy>.

¹² JOINT CHIEFS OF STAFF. *Joint Planning*, Joint Publication 5-0, 2020. Dostupné z: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp5_0.pdf?ver=us_fQ_pGS_u65ateysmAng%3D%3D

¹³ NATO. *Strategic Communications Policy*, 2009. Dostupné z: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>

¹⁴ BOUDREAU, ref. 2, s. 52, 329-330.

¹⁵ SHAPE. *NATO Military Policy on Strategic Communications*, 2017. Dostupné z: <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/NATO-MILITARY-POLICY-ON-STRATEGIC-COMMUNICATIONS.pdf>

integraci všech činností organizace – slov i činů, které mají informační účinek, a tedy potenciál ovlivnit postoje, vnímání a chování cílových skupin žádoucím způsobem. Jedná se o úsilí, které by mělo být plánováno a řízeno na nejvyšší úrovni, ale prováděno na všech úrovních organizace. Vojenská moc je pak pouze jedním z nástrojů národní moci, který je prostřednictvím informačního účinku příslušných činností mobilizován na podporu národních zájmů a cílů. Tento koncept přitom vychází z předpokladu, že v současném informačním prostředí nelze nekomunikovat, protože vše, co říkáme a děláme, ale i absence slov a činů, neustále vysílá sdělení různým cílovým skupinám. V tomto prostředí tedy probíhá kontinuální soupeření o pozornost cílových skupin a ovlivnění jejich vnímání žádoucím směrem, což vyžaduje proaktivní a promyšlené úsilí státu, jež staví požadovaný informační účinek do středobodu plánování a řízení činností.

2 STRATEGICKÁ KOMUNIKACE V OBLASTI NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI A OBRANY STÁTU

Vojenská moc je pouze jedním z nástrojů národní moci a jednotlivé činnosti resortu obrany a ozbrojených sil jsou v rámci strategické komunikace koordinovány právě na podporu národních zájmů, politik a cílů. Guerrero-Castro identifikuje v oblasti národní bezpečnosti a obrany konkrétní cíle strategické komunikace, a to: (1) v době míru odstrašení a strategické postavení v mezinárodním systému, (2) během stavu krize získ důvěryhodnosti v mezinárodním systému a nakonec (3) ve válečném stavu je cílem dosáhnout vnitřní a vnější legitimacy v mezinárodním systému zajišťující zemi volnost jednání. V tomto textu nebudeme striktně rozlišovat mezi stavy mír – krize – válka s ohledem na skutečnost, že v současném bezpečnostním prostředí a v důsledku hybridního působení státních i nestátních aktérů se hranice mezi nimi rozostřuje, a zaměřujeme se proto primárně na jednotlivé „mise“ strategické komunikace napříč těmito stavy.¹⁶

Jednotlivé oblasti obrany a národní bezpečnosti, jejichž cíle StratCom jako nástroj podporuje, byly identifikovány na základě rešerše literatury. Nejdříve byly prostřednictvím vyhledávačů (včetně specializovaného vyhledávače Google Scholar a dalších databází sdružujících odborné texty) na základě klíčových slov vyhledány publikace zaměřené na oblast bezpečnosti či obrany a které zároveň zmiňovaly pojem strategická komunikace. Následně byly vyhledány příslušné pasáže věnující se strategické komunikaci a byly vyřazeny ty texty, které neodpovídaly pojetí strategické komunikace dle výše uvedené konceptualizace. Na základě studia zbylého souboru textů byly identifikovány následující oblasti obrany a národní bezpečnosti, na jejichž podporu bylo dosud využito strategické komunikace v odborné literatuře debatováno, a sice: a) *zahraniční vojenské operace*; b) *protipovstalecký boj*; c) *protiteroristická politika*; d) *odstrašení*; e) *boj proti dezinformacím a nepřátelské propagandě*; f) *krizové řízení*. Tyto oblasti se vzájemně prolínají a nelze je striktně odlišit. Uvedená kategorizace zároveň navazuje na dokument

¹⁶ GUERRERO-CASTRO, Cristian E. Strategic Communication for Security & National Defense: Proposal for an Interdisciplinary Approach. *Connections: The Quarterly Journal*. 2013, 12(2), 27-51.

„Strategic Communications and National Strategy“, který StratCom vnímá jako zásadní součást národní strategie, přičemž pouze příkladmo popisuje využití tohoto nástroje ve čtyřech oblastech: podpora národní strategie, stabilizační operace, potírání radikalizace a kybernetická bezpečnost.¹⁷ V tomto ohledu předkládaný text usiluje o komplexnější náhled na danou problematiku a doplnění dalších relevantních oblastí výzkumu.

StratCom je úzce propojen také s disciplínami, které jsou zároveň nástroji, či schopnostmi, které koordinuje. NATO uvádí pět disciplín podřízených strategické komunikaci: veřejnou diplomacii (*public diplomacy*), komunikaci s veřejností (*public affairs*), vojenskou komunikaci s veřejností (*military public affairs*), informační operace (*Info Ops*) a psychologické operace (*PSYOPS*). Ty nebudou předmětem této studie vzhledem k jejímu primárnímu zaměření na cíle strategické komunikace v oblastech obrany či národní bezpečnosti, a nikoli na konkrétní nástroje, které má za tímto účelem k dispozici. To se týká rovněž disciplíny obranné diplomacie (*defence diplomacy*, případně *military diplomacy*) a podpory resortu obrany veřejné diplomacie (*defense support to public diplomacy*) jako dalších nástrojů integrovaných strategickou komunikací v americkém pojetí.¹⁸

2.1 Zahraniční vojenské operace

V oblasti obrany a bezpečnosti byla strategická komunikace dosud nejvíce prozkoumána v rovině zahraničních vojenských operací. Výše bylo uvedeno, jak asymetrické konflikty v Afghánistánu a Iráku ukázaly na zásadní roli zisku a udržení podpory jak obyvatel v místě nasazení, tak občanů zemí, které do konfliktu svoje vojáky vyslaly.¹⁹ V případě mise ISAF byla podpora místního obyvatelstva pomyslným těžištěm na operační úrovni, zatímco podpora pro misi v jednotlivých zemích přispívajících vojáky byla zásadní z hlediska strategického těžiště NATO, kterým je soudržnost Aliance. To vyžadovalo věnovat mnohem větší pozornost informačnímu účinku všech činností, ale zejména odstranění nesouladu mezi slovy a činy (*say-do gap*).

Z hlediska zisku i udržení důvěry je zásadní koncept *strategického narativu*. Ten lze definovat jednoduše jako „strategii vyjádřenou v narativní formě“²⁰, což odkazuje k primárnímu důrazu na strategii, jejíž naplánování nutně předchází provádění všech činností s informačním účinkem. Cílem narativu je vysvětlit činnost organizace v dané záležitosti – např. nasazení vlastních vojenských jednotek v zahraniční vojenské operaci, a tak ospravedlnit její účel před cílovým publikem. Narativ slouží jako rámec sjednocující

¹⁷ CORNISH, Paul, LINDLEY-FRENCH, Julian a Claire YORKE. *Strategic Communications and National Strategy*, A Chatham House Report, 2011. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/r0911es%E2%80%933stratcomms.pdf>

¹⁸ Viz např. WALLIN, Matthew. *Military Public Diplomacy: How the Military Influences Foreign Audiences*, American Security Project, 2015. Dostupné z: <https://www.americansecurityproject.org/wp-content/uploads/2015/02/Ref-0185-Military-Public-Diplomacy.pdf>

¹⁹ RID a HECKER, ref. 1, s. 1.

²⁰ SIMPSON, Emile. *War from the Ground Up: Twenty-First-Century Combat as Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 405.

všechny činnosti – verbální i neverbální, a proto s ním každé jednotlivé sdělení musí být v souladu. V tomto ohledu je tak nástrojem neustálé kontroly souladu všech činností a jejich informačních účinků s přijatou strategií. Podle Zaffrana může použití vhodných narativů napomáhat k „pragmatičtějším misím i lépe koordinované bezpečnostní politice“.²¹ Na politicko-strategické úrovni mohou narativy dále posloužit k utváření veřejného mínění a mobilizaci podpory pro vojenskou intervenci, a dokonce do určité míry zabránit negativnímu dopadu tragických událostí spojených s úmrtím nasazených vojáků na veřejné mínění (tzv. *body bag syndrome*).²² Nisen pak zavádí pojem „operace vedené narativem“ (*narrative led operations*), kdy narativ je kladen do samotného středobodu procesu plánování operací, přičemž tradiční kinetické činnosti, jako jsou palba či manévry, jsou mu podřízeny.²³

Největší pozornost je v odborné literatuře věnována funkci narativu ve vztahu k zisku a udržení podpory veřejnosti pro vojenskou intervenci v zemích, které do konfliktu vyslaly vlastní jednotky. Ve sborníku *Strategic Narratives, Public Opinion, and War* z roku 2015 zkoumají autoři využití strategických narativů během mise ISAF. Vychází přitom z předpokladu, že v současných konfliktech je z hlediska jejich výsledků veřejné mínění naprosto zásadním faktorem a že političtí činitelé můžou strategické narativy využít právě s cílem ospravedlnit náklady s válkou spojené – ať už finanční nebo ztráty na lidských životech. Identifikují přitom čtyři stěžejní předpoklady silného a efektivního strategického narativu, kterými jsou: (1) jasný účel mise, který by měl být v ideálním případě navázán na životní národní zájmy země poskytující vojenské jednotky; (2) vyhlídka na úspěch v tom smyslu, že narativ by v sobě měl nést příslib budoucího úspěchu mise; (3) soudržnost narativu a (4) absence silných soupeřících narativů s neslučitelným sdělením o účelu mise.²⁴

Pod hlavičkou NATO StratCom Centre of Excellence byla v roce 2016 publikována komplexní studie hodnotící strategickou komunikaci během mise ISAF v období 2003-2014 z pohledu Velitelství NATO a Velitelství ISAF se zvláštním důrazem na veřejné záležitosti, veřejnou diplomacii, psychologické operace a informační operace jako nástroje koordinované v rámci strategické komunikace.²⁵ Autory studie přitom zajímala zejména otázka efektivnosti tohoto úsilí a hlubší pochopení faktorů, které za dílčími úspěchy i nedostatky stály. Hlavním sdělením studie je skutečnost, že StratCom nemůže napravit negativní důsledky špatné politiky a činností v rámci operace, ty může pouze zmírnit. Naopak při

²¹ ZAFFRAN, Raphaël. Strategic Narrative and Security. In: TAYLOR Bryan C. a Hamilton BEAN. *The Handbook of Communication and Security*. Abingdon: Routledge Handbooks Online, 2019.

²² RINGSMOSE, Jens a Berit Kaja BØRGESEN. Shaping public attitudes towards the deployment of military power: NATO, Afghanistan and the use of strategic narratives. *European Security*. 2011, 20(4), s. 506-7. ISSN 0966-2839. Dostupné z: doi:10.1080/09662839.2011.617368

²³ NISSEN, Thomas Elkjer. Narrative Led Operations: Put the Narrative First. *Small Wars Journal*, 2012. Dostupné z: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/narrative-led-operations-put-the-narrative-first>

²⁴ NISSEN, Thomas Elkjer. Narrative Led Operations. *Militaert Tidsskrift*. 2013. 41(4), 67–77. Dostupné z: https://pure.fak.dk/files/4593101/Thomas_Elkjer_Nissen_Narrative_Led_Operations_MilTid_2012_04.pdf

²⁴ DE GRAAF, Beatrice, George DIMITRIU a Jens RINGSMOSE. *Strategic Narratives, Public Opinion and War: Winning Domestic Support for the Afghan War*. Abingdon, New York: Routledge, 2016.

²⁵ BOUDREAU, ref. 2

existenci vhodné politiky a strategie může strategická komunikace jejich pozitivní dopad násobit. Na základě těchto zjištění vyvozují autoři doporučení pro zlepšení strategické komunikace, které „musí začít lepší politikou, lepším pochopením cílových skupin včetně motivace chování, kvalifikovanými odborníky ve všech disciplínách a napříč všemi hodnotnými úrovněmi a vedením operací v souladu s uznávanými a úspěšnými vojenskými principy“. Strategická komunikace je tedy v současném informačním prostoru významným nástrojem, sama o sobě však není způsobilá měnit chování a musí být vždy doprovázena „odvážnými rozhodnutími a skutečnou silou a schopnostmi“.²⁶

Docenění významu tohoto nástroje ve vojenských operacích dokládá také vznik několika prakticky zaměřených dokumentů, které poskytují návod k úspěšnému provádění strategické komunikace v koaličních²⁷ a stabilizačních operacích²⁸, případně nabízejí velitelům obecný návod a nejlepší praxi v této oblasti²⁹.

2.2 Protipovstalecký boj

Snaha postavit informační účinek do středobodu činností je úzce spojena s protipovstaleckou strategií zaměřenou na obyvatelstvo (*population-centric counterinsurgency*). Ta se zakládá na zjištění, že zisk místního obyvatelstva jako těžiště operace se do značné míry odehrává v informačním prostoru, zvláště pak v jeho kognitivní dimenzi. David Kilcullen v klasickém díle protipovstalecké strategie *Counterinsurgency* popisuje protipovstalecký boj jako „soupeření s povstalcem o právo a schopnost vyhrát srdce, mysl a souhlas obyvatelstva“. Budoucím velitelům pak radí, že k vítězství není potřeba získat si místní obyvatelstvo v emoční rovině, to však musí nasazené síly alespoň respektovat a mít pocit, že je pro ně jejich činnost přínosná, a to zvláště v rovině zajištění bezpečnosti. Podstata této strategie je úzce provázána s 28 doporučeními pro vedení protipovstaleckého boje. S ohledem na informační doménu lze vyzdvihnout dvě doporučení. Prvním z nich je rada mít neustále na paměti potenciální vliv všech slov a činů na utváření globálního veřejného mínění, jež je třeba získat na vlastní stranu – zejména navazováním vztahu s médii. Druhým je potřeba vytvořit vlastní narativ, který bude mít ideálně podobu „jednoduchého, sjednocujícího, snadno vyjádřitelného příběhu nebo vysvětlení, které

²⁶ Ibid.

²⁷ KARLSSON, Carl A. a Peter E. WESTENKIRCHNER. *Military Strategic Communication in Coalition Operations – A Practitioners Handbook*. 2016. Dostupné z: https://toinformistoinfluence.files.wordpress.com/2016/10/2016-10-21_milstratcom_20practitioners_20handbook_20v0-2.pdf

²⁸ UK STABILISATION UNIT. *Strategic Communications in Conflict and Stabilisation Interventions*, 2016. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/765464/Strat_Comms_paper_final.pdf

CORNISH, LINDLEY-FRENCH a YORKE, ref. 17

²⁹ US JOINT FORCES COMMAND - JOINT WARFIGHTING CENTER. *Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy*. 2009.

organizuje zkušenosti lidí a poskytuje jim rámec pro chápání událostí“ a nadto svým obsahem povstalec izoluje od společnosti.³⁰

Působení v kognitivní doméně a s tím související boj o podporu cílových skupin mají zásadní místo také v alianční doktríně pro protipovstalecký boj (AJP-3. 4. 4). Ta zdůrazňuje, že se NATO více než kdy jindy ocitá v situaci, kdy se nepřítel pohybuje mezi místními obyvateli, což vyžaduje odlišný přístup k použití síly s vědomím, že nepřiměřené použití síly místní lid odcizuje. Protipovstalecká strategie se tak musí primárně orientovat právě na místní obyvatelstvo, zajištění jeho bezpečnosti a kontrolu příslušných území. Je třeba přitom rozlišovat mezi různými skupinami v rámci místního lidu, přičemž jejich zájmy a loajalita se mohou dynamicky proměňovat, a to spíše pod vlivem vnímání než faktů a reality.³¹ V oddílu „kognitivní dimenze“ hovoří doktrína o takzvané „bitvě vnímání“. V jejím rámci usilují povstalci o oslabení legitimacy a důvěryhodnosti NATO. Protipovstalecká vojenská činnost pak může být přínosná jen do té míry, ve které je její příspěvek ke snížení legitimacy a důvěryhodnosti povstalců větší než negativní vnímání přítomnosti protipovstaleckých sil místním obyvatelstvem. O úspěchu vojenských i nevojenských činností se tedy rozhoduje v kognitivní dimenzi skrze vnímání cílových skupin. Zároveň je třeba počítat s rozšířením tohoto soupeření i na globální obecnost. K úspěchu operace protipovstaleckého typu pak doktrína považuje za zásadní synchronizovat a koordinovat informační aktivity za využití podřízených schopností, zejména informačních operací a strategické komunikace. Součástí úsilí v informačním prostředí musí být dále vytvoření „strategického protipovstaleckého narativu“, který naruší legitimitu povstaleckého narativu a zároveň podpoří důvěryhodnost a legitimitu místních autorit a NATO.³²

2.3 Protiteroristická politika

Násilní nestátní aktéři mají obecně v informačním prostředí zásadní výhodu, protože se mohou uchýlovat ke lžím a manipulacím, což je neslučitelné s principy fungování demokratických režimů, jejichž počínání je navíc neustále podrobováno přezkumu a kritice médií, veřejnosti i politické opozice. V posledních dvou dekadách se zásadním tématem stává využití strategické komunikace, a zvláště „proti-narativů“ (*counter-narratives*) v boji proti terorismu a radikalizaci.³³

³⁰ KILCULLEN, David. *Counterinsurgency*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 39-40, 42.

³¹ NATO. *Allied Joint Publication (AJP)-3.4.4(A): Allied Joint Doctrine For Counter-insurgency (COIN)*. NATO Standardization Office, 2016. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/allied-joint-doctrine-for-counter-insurgency-coin-ajp-344a>.

³² Ibid., s. 1-7, 1-8, 1-9.

³³ Srovnej např. BAKRANIA, Shivit. *Strategic communications and foreign fighters*, 2014. Dostupné z: <https://gsdrc.org/publications/strategic-communications-and-foreign-fighters/>

BRADDOCK, Kurt a John HORGAN. *Towards a Guide for Constructing and Disseminating Counternarratives to Reduce Support for Terrorism*. *Studies in Conflict & Terrorism*. 2015, 39(5), 381-404. ISSN 1057-610X. Dostupné z: doi:10.1080/1057610X.2015.1116277

Resort obrany, respektive ozbrojené síly země, zastávají v protiteroristickém boji obvykle pouze podpůrnou roli v rámci širšího úsilí vlády využívající všech nástrojů státní moci. Americké ministerstvo obrany vydalo v roce 2015 zprávu, ve které se právě roli resortu obrany v širším protiteroristickém úsilí země mimo území Spojených států zabývá. Hlavní poslání resortu v tomto ohledu vnímá v „utváření a stabilizaci globálního prostředí, tak aby pro násilný extremismus vytvářelo nehostinné podmínky“, a to skrze činnosti, jako je podpora partnerů v boji s projevy extremismu, odstranění od jakékoli formy podpory extremistickým organizacím anebo úsilí o narušení podpory extremistickým ideologiím. Zpráva zvláště zdůrazňuje význam strategické komunikace jako součásti úsilí resortu obrany v potírání násilného extremismu. Dále identifikuje konkrétní cíle strategické komunikace resortu v boji proti terorismu, jako je podpora partnerských zemí, snaha o získání dalších partnerských zemí, oslabení podpory a sympatií extremistickým organizacím a podpora umírněných hlasů. Jmenuje také úsilí odradit od činnosti aktéry, které extremistické organizace podporují anebo jejich fungování napomáhají, potírání ideologické podpory extremistickým organizacím a v neposlední řadě odstranění a narušení teroristických činů.³⁴ Je tedy zřejmé, že StratCom není zdaleka omezen na komunikační aktivity, ale má zásadní roli v celé škále činností prováděných v rámci protiteroristické politiky.

Dokument dále upozorňuje na některá specifika a výzvy v boji proti násilnému extremismu v informační doméně. Těmi jsou potíže spojené s měřením efektivity informačních aktivit, nutnost přizpůsobení obsahu sdělení a komunikačních kanálů místnímu kontextu za předpokladu hlubokého porozumění cílovým skupinám (*Target Audience Analysis*) a napětí mezi vnitroresortní koordinací činností na straně jedné a včasností a efektivitou komunikace na straně druhé narozdíl od protivníka, který ve svých komunikačních aktivitách disponuje naprostou volností. Zdůrazňuje také, že všechny činnosti samy o sobě vysílají sdělení, ať už se jedná o navázání spolupráce s místními ozbrojenými silami (které mohou být v zemi nepopulární) nebo samotné umístění základny. Upozorňuje, že činnosti, které jsou z vojenského pohledu nezbytné, mohou být s ohledem na cíle v oblasti potírání extremismu kontraproduktivní a „přizívat“ narativ protivníka.³⁵

Jones ve studii z roku 2020 zkoumal využívání komunikace v rámci prevence násilného extremismu s připomínkou, že terorismus není pouhým násilím, ale sám o sobě je formou komunikace, což je v souladu s jednou ze základních premis strategické komunikace, že nejen slova, ale zejména činy „komunikují“ – tedy vysílají sdělení cílovým skupinám. Využívání komunikace v oblasti prevence extremismu podle něj zahrnuje řadu intervencí, jako je využívání proti-narativů, alternativních narativů a strategické komunikace. Kritizuje přitom časté směřování proti-narativů (ve smyslu příběhů, jejichž cílem je „nabourat“ extremistické narativy skrze fakta, logiku či humor) se strategickou komunikací a apeluje

³⁴ DEPARTMENT OF DEFENSE. *Task Force on Department of Defense (DoD) Strategy to Counter Violent Extremism (CVE) Outside of the United States*. Defense Science Board, 2015. Dostupné z: <https://dsb.cto.mil/reports/2010s/DSB-CVE-FinalReport-April172015.pdf>, s. 18

³⁵ Ibid., s. 19-20.

na rozšíření záběru právě na strategickou komunikaci zahrnující širokou škálu činností v oblasti komunikace mimo samotné proti-narativy.³⁶

Podobně Glazzard a Reed argumentují, že StratCom má v oblasti protiteroristického boje daleko širší uplatnění než jen potírat radikalizaci a rekrutaci zejména skrze proti-narativy.³⁷ Vyzývají proto, aby se strategická komunikace stala integrální součástí protiteroristické politiky, a nikoli pouhým „přílepem“ k předem naplánované strategii, protože jen tak může být skutečně *strategická* a odrážet skutečnost, že komunikace hraje v terorismu ústřední roli. Následně identifikují roli StratCom v každém pilíři britské protiteroristické strategie CONTEST, tedy: a) předcházet (*Prevent*) – zabránit radikalizaci, b) pronásledovat (*Pursue*) – zabránit útokům samotným, c) chránit (*Protect*) – zvýšit ochranu vůči útokům a d) připravit se (*Prepare*) – minimalizovat škody a vzpamatovat se z útoku. Komunikace má mimo svou roli napomáhat potírání propagandy, také potenciál působit na vůli aktérů použít násilné prostředky či bojovat, tyto osoby demoralizovat či odradit anebo delegitimizovat u vlastních (potenciálních) sympatizantů a obecně je od nežádoucích aktů odstrašovat. Dále může StratCom působit na vlastní obyvatele s cílem zvýšit jejich ostražitost nebo zmírnit strach z terorismu, který je pro naplnění cílů těchto uskupení zásadním faktorem.

2.4 Odstrašení

Odstrašení je záležitostí *subjektivního* vnímání potenciálního agresora, spíše než reálných schopností či vyhlídek na úspěch či porážku, a jako takové je nerozlučitelně spjato se strategickou komunikací s jejím důrazem na kognitivní doménu a vnímání.³⁸ Relevance tohoto konceptu vzrostla zejména ve čtvrté vlně odstrašení³⁹, která s koncem studené války a nejvýrazněji pak po 11. září reaguje na změněné podmínky a posouvá svoji pozornost od symetrických, konvenčních hrozeb k těm asymetrickým, ztělesněným teroristickými uskupeními či „darebáckými státy“, kdy největší obavy provázely možný zisk a použití zbraní hromadného ničení anebo teroristické útoky s velkým počtem obětí. Čtvrtá vlna nejenom oslabuje důraz na konvenční i jaderné odstrašení, ale do konceptu

³⁶ JONES, Michael. *Through the Looking Glass: Assessing the Evidence Base for P/CVE Communications*. RUSI, 2020, s. 45. Dostupné z: <https://rusieurope.eu/publication/occasional-papers/through-looking-glass-assessing-evidence-base-pcve-communications>

³⁷ GLAZZARD, Andrew a Alastair REED. Beyond Prevention: The Role of Strategic Communications Across the Four Pillars of Counterterrorism Strategy. *The RUSI Journal*. 2020, 165(1), 74-88. ISSN 0307-1847. Dostupné z: doi:10.1080/03071847.2020.1727165

³⁸ MAZARR, Michael J. *Understanding Deterrence*. RAND, 2018, s. 7. Dostupné z: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE295.html>

³⁹ Pro přehled předchozích vln odstrašení viz např. KNOPF, Jeffrey. The Fourth Wave in Deterrence Theory: A Critical Appraisal. In: *Annual meeting of the APSA 2008*. 2008. Dostupné z: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/58518/apsa08_proceeding_279094.pdf?sequence=1&isAllowed=y

zapracovává také informační rovinu, jež může být sama o sobě zdrojem vlivu.⁴⁰ Pojem zbraně hromadného ničení je nahrazován pojmem „zbraně hromadného dopadu“ (*weapons of mass effect*).⁴¹

V obecnější rovině slouží StratCom k narušení snah protivníka nastolit vlastní narativ a dosáhnout vítězství na morální úrovni konfliktu. V tomto ohledu hovoříme o odstrašení „odporem veřejnosti“, „delegitimizací“ či „proti-narativem“. Jeho podstatou je za využití informací a diskursu přesvědčit daného aktéra například o tom, že se teroristický útok prostřednictvím zbraní hromadného ničení setká s odporem v jeho vlastní komunitě a bude vnímán jako nelegitimní. Právě strategická komunikace může být v tomto ohledu nástrojem k dosažení delegitimizace aktéra, který má být odstraněn.⁴² Dále může napomoci odstranění teroristických uskupení i za použití sdělení odlišného typu, která směřují na odepření výhody protivníka či zvýšení nákladů akce – například poukazováním na skutečnost, že teroristické kampaně nejsou úspěšné s ohledem na dosažení sledovaných politických cílů.⁴³ Podle Lowthera musí přitom úsilí směřovat nejen na narušení činnosti protivníka v informační doméně, ale cíl odstranění podpoří hlavně dosažení vlastní „nadřazenosti v komunikačních/informačních operacích“ a tedy osvojení stejné výhody.⁴⁴

Rovina odstranění ve spojení se strategickou komunikací začala být v evropském prostoru nejvýrazněji akcentována až následkem událostí na Ukrajině a v reakci na hybridní kampaň Ruské federace. Strategie Severoatlantické aliance vůči hybridnímu působení spočívá na třech pilířích, kterými jsou příprava, odstranění a obrana, kdy vedení strategické komunikace je součástí prvně uvedeného pilíře. Je však nerozlučitelně spjata i s pilířem odstranění, přičemž věrohodné odstranění je středobodem kolektivní obrany NATO. Je přitom předmětem debaty, do jaké míry hybridní působení Ruské federace narušuje principy, na kterém odstranění Aliance dosud stálo. Podle Vebela⁴⁵ Rusko v současnosti svými operacemi nízké intenzity testuje věrohodnost mezinárodní bezpečnostní architektury i principy odstranění a klade si otázku, do jaké míry je odstranění Severoatlantické aliance věrohodné z hlediska odvrácení agrese Ruska vůči pobaltským zemím.⁴⁶ Věrohodnost vymezuje jako sestávající ze tří prvků: soudržnosti, schopnosti a komunikace⁴⁷, přičemž posledně zmíněný element odkazuje k „existenci jasné a jednoznačné komunikační strategie“. Ve vztahu k otázce, do jaké míry k věrohodnému odstranění přispívá strategická komunikace NATO, dochází k závěru, že to na tomto poli za

⁴⁰ KNOPE, Jeffrey W. The Fourth Wave in Deterrence Research. *Contemporary Security Policy*. 2010, 31(1), 1-33. ISSN 1352-3260. Dostupné z: doi:10.1080/13523261003640819

⁴¹ LOWTHER, Adam B. (ed.). *Deterrence: Rising Powers, Rogue Regimes, and Terrorism in the Twenty-First Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2012.

⁴² KNOPE, ref. 40

⁴³ MALLORY, King. *New Challenges in Cross-Domain Deterrence*. RAND, 2018, s. 16. Dostupné z: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE259.html>

⁴⁴ LOWTHER, ref. 41, s. 6

⁴⁵ VEEBEL, Viljar. NATO options and dilemmas for deterring Russia in the Baltic States. *Defence Studies*. 2018, 18(2), 229-251. ISSN 1470-2436. Dostupné z: doi:10.1080/14702436.2018.1463518

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Tzv. 3C (*cohesion* - soudržnost, *capability* - schopnost, *communication* - komunikace) model.

Ruskou federací zaostává. Zatímco Rusko uplatňuje jednoznačnou a otevřeně agresivní rétoriku s cílem zastrašení protivníka, ale i narušení jeho soudržnosti, alianční diskurs vnímá autor jako vágní a trpící jistou nekonzistentností v logice argumentace. Strategickou komunikaci je tak třeba vnímat jako zásadní nástroj, který může věrohodné odstranění posílit i oslabit.

Zatímco se NATO soustředilo na odstranění případné agrese vůči členským zemím na východním křídle Aliance, odstranění agrese vůči Ukrajině bylo upozaděno, přestože bezpečnost této země je pro stabilitu bezpečnostního prostředí organizace zásadní. Z hlediska strategické komunikace absentoval jednotný postup Aliance vůči rusko-ukrajinské krizi a zejména artikulace odhodlání poskytnout Ukrajině dostatečné bezpečnostní záruky, a to nejen verbálně ale zejména skrze konkrétní činy – minimálně cestou vojenské pomoci nad rámec dílčích příspěvků některých zemí v oblasti dodávek vojenské techniky a výcviku – které by Rusku vysílaly jasný signál, že případná agrese vůči Ukrajině zemi přinese vysoké náklady a vysoké riziko neúspěchu. Podobně NATO a jednotlivé členské země nedokázaly věrohodně demonstrovat odhodlání uplatnit na Rusko v případě invaze dostatečné odstrašující opatření v ekonomické oblasti, které by mělo potenciál výrazně ovlivnit kalkulaci potenciálních zisků a ztrát.⁴⁸ S tím kontrastuje jaderné odstrašování Ruské federace, které bylo v době psaní textu a soudě podle reakce Západu možné vnímat jako relativně věrohodné a prakticky limitující formy vojenské pomoci Ukrajině.⁴⁹

Asertivní zahraniční politika Ruské federace znovu vrátila relevanci konceptu tzv. totální obrany. Ten byl původně doménou tzv. nezúčastněných zemí během studené války jako způsob odstranění stavějící na úsilí vysílat sdělení potenciálním agresorům, že případnému napadení bude vzdorovat celá společnost, což by útok činilo velmi nákladným. V současnosti se k tomuto konceptu hlásí především severské a pobaltské země, přičemž tento přístup má potenciál posílit obranu nejen neutrálních zemí, ale také těch, které jsou již součástí organizace kolektivní obrany. Koncept totální obrany jako strategie odstranění sestává z vojenské, civilní, informační a psychologické dimenze, které dohromady tvoří takzvaný komplexní přístup k národní bezpečnosti (*comprehensive approach*). Strategická komunikace je jedním z nástrojů informační dimenze společně s reakcí na nepřátelské působení protivníka v informačním prostoru a s kybernetickou bezpečností.⁵⁰

Běrzina identifikuje hlavní role tohoto nástroje v kontextu totální obrany, kterými jsou „vysvětlování, příprava a motivování veřejnosti, aby se zapojila do vojenské i civilní obrany a vysílání sdělení potenciálním protivníkům, že je invaze přijde draho.“ V případném

⁴⁸ DENI, John R. Ukraine and Russia: NATO should clarify its deterrent approach, while it still can. *The Hill* [online]. 5. 4. 2021 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: [https://nationalinterest.org/blog/buzz/how-nato-can-help-ukraine-deter-russian-aggression-195848](https://thehill.com/opinion/national-security/551440-ukraine-and-russia-nato-should-clarify-its-deterrent-approach-while-VERSHBOW, Alexander. How NATO Can Help Ukraine Deter Russian Aggression. <i>National Interest</i> [online]. 7. 11. 2021 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <a href=)Začátek formuláře

⁴⁹ BOLTON, John. How Russia Is Beating the West at Deterrence. *TIME* [online]. 9. 3. 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://time.com/6155990/russia-ukraine-invasion-deterrence/>

⁵⁰ BĚRZINA, Ieva. Total defence as a comprehensive approach to national security. In: VANAGA, Nora a Toms ROSTOKS. *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*. New York: Routledge, 2019, 71-89.

konfliktu pak StratCom slouží k vytvoření vlastního příběhu vysvětlujícího jej cílovým skupinám. Strategická komunikace může nepochybně podpořit také oba elementy psychologické dimenze totální obrany, kterými jsou vztah státu a společnosti – jenž je zásadní z hlediska ochoty společnosti bránit vlastní zemi – a společenská soudržnost.⁵¹ Mezi země rozvíjející strategickou komunikaci jako jeden z klíčových elementů strategie odstrašení patří například Estonsko či Lotyšsko. Konkrétní činnosti, které mají v rámci strategické komunikace podpořit dosažení národních cílů, se liší zemi od země v závislosti na přijaté strategii. V Lotyšsku se jedná například o vládní kampaně na zvýšení patriotismu ve společnosti, diskuse o dezinformacích v médiích, šíření obrazu Ruska jako hrozby ve veřejném diskursu či snahy o zvýšení náboru do ozbrojených sil. Tyto činnosti mají ve svém souhrnu podpořit jak zvýšení pocitu přináležitosti ke státu a patriotismu, tak obranu vůči propagandě a větší zapojení jednotlivců do záležitostí obrany státu.⁵²

Otázka využití strategické komunikace na podporu strategie odstrašení se dostává do popředí také u konkrétních typů hrozeb. Kromě již výše zmíněného terorismu, se jedná o hrozby v kybernetickém prostoru či zisk, proliferace a použití zbraní hromadného ničení. Anderson například na základě analýzy jaderného odstrašení NATO apeloval na zlepšení „jaderné strategické komunikace“ právě s cílem efektivnějšího odstrašení.⁵³ V oblasti hrozeb v kyberprostoru lze zmínit *Národní strategii kybernetické bezpečnosti České republiky* z roku 2020. Účinná strategická komunikace je uvedena mezi strategickými cíli podporujícími jednu z vizí budoucí podoby zajišťování kybernetické bezpečnosti nazvanou „Sebevědomě v kyberprostoru“. Spočívá zejména v aktivní komunikaci všech aktivit státu v kybernetickém prostoru a jejich koordinaci s ostatními státními institucemi.⁵⁴

2.5 Boj proti dezinformacím a nepřátelské propagandě

Již bylo zmíněno, že až anexe Krymu a intervence Ruska na východní Ukrajině byly potřebným impulsem z hlediska politické vůle implementovat strategickou komunikaci v Alianci, potažmo v jednotlivých členských zemích. To ostatně dokládá i založení Aliančního centra excelence pro strategickou komunikaci (NATO Strategic Communications Centre of Excellence) v roce 2014. Západ vnímá agresivní počínání Ruské federace v zahraniční politice prizmatem tzv. hybridní kampaně či hybridních hrozeb, které NATO definuje jako „typ hrozby, která kombinuje konvenční, neregulérní a asymetrické činnosti v čase a prostoru“. Zásadní je synergie získaná koordinovaným a synchronizovaným

⁵¹ Ibid.

⁵² VANAGA, Nora. Latvia's defence strategy: challenges in providing a credible deterrence posture. In: VANAGA, Nora a Toms ROSTOKS. *Detering Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*. New York: Routledge, 2019, 163-179.

⁵³ ANDERSON, Matthew P. NATO Nuclear Deterrence: The Warsaw Summit and Beyond. *Connections*. 15(4), 2018, 5-30.

⁵⁴ NÚKIB. *Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky*, 2020, s. 12-13. Dostupné z: https://www.nukib.cz/download/publikace/strategie_akcni_plany/narodni_strategie_kb_2020-2025_%20cr.pdf

využitím širokého spektra nástrojů, víceznačnost znemožňující jednoznačnou identifikaci škodlivé činnosti, její přisouzení konkrétnímu aktérovi a odhalení jeho záměru.⁵⁵

Ačkoliv hybridní kampaň kombinuje celou škálu nástrojů, ve veřejném i odborném diskursu je disproporční pozornost věnována nepřátelskému působení v informačním prostoru, zejména využívání dezinformací, konspiračních teorií a propagandy. Právě v tomto kontextu je strategická komunikace identifikována jako nástroj, kterým mohou země na nepřátelské informační působení reagovat. Například zpráva vydaná pod hlavičkou NATO Parliamentary Assembly z roku 2015 konstatuje, že „potírání ruské propagandy bude vyžadovat obnovení zájmu o strategickou komunikaci“.⁵⁶ Evropská unie v roce 2015 v reakci na ruské dezinformační kampaně vytvořila speciální pracovní skupinu *East StratCom Task Force*.⁵⁷ Zároveň přijala dokument *Akční plán strategické komunikace* primárně však zaměřený na prosazování politických cílů Evropské unie ve vztahu k zemím Východního partnerství. Jedním z tří cílů je zvyšovat povědomí veřejnosti o dezinformačních aktivitách a zlepšit schopnost Evropské unie na tyto činnosti reagovat.⁵⁸ V roce 2018 vydala EU další klíčový dokument *Akční plán proti dezinformacím*. Ten volá po mobilizaci všech nástrojů vlády, včetně strategické komunikace, v boji proti dezinformacím.⁵⁹ V roce 2021 pak vydává dokument, který se věnuje specificky roli strategické komunikace v potírání hybridních hrozeb a dochází k závěru, že StratCom má v tomto ohledu velký potenciál. Jeho naplnění však bude vyžadovat proaktivnější přístup, lepší koordinaci a intenzivnější využívání digitálních technologií.⁶⁰

Pro pochopení významu využití strategické komunikace v boji proti nepřátelským informačním aktivitám a v kontextu boje proti hybridnímu působení je třeba mít na paměti, že hybridní kampaň usiluje o manipulaci politického rozhodovacího procesu v zemi, která je objektem nepřátelského působení. Protivník tedy usiluje o *změnu chování a postoju* klíčových cílových skupin, ať už se jedná o širší veřejnost, politické lídry či média. Hybridní působení jako takové lze tedy vnímat jako informační či vlivové aktivity. Tyto činnosti přitom nezahrnují pouze nástroje informační moci, ale také nástroje moci diplomatické, ekonomické a vojenské a v kontextu hybridní strategie lze k těmto tradičním nástrojům moci přiřčít také nástroje finanční, právní a zpravodajské. Toto chápání s důrazem na kognitivní dimenzi informačního prostředí zrcadlí výše uvedené definice strategické komunikace rovněž mající ve svém středobodu úsilí o podporu cílů organizace

⁵⁵ NATO STRATEGIC COMMUNICATIONS COE. *Hybrid Threats: A Strategic Communications Perspective*, 2020. Dostupné z: <https://stratcomcoe.org/hybrid-threats-strategic-communications-perspective>

⁵⁶ NATO Parliamentary Assembly. *Hybrid Warfare: NATO's New Strategic Challenge?* Defence and Security Committee, 2015, s. 8. Dostupné z: https://www.eerstekamer.nl/id/vk3nbmfqmt7x/document_extern/nato_pa_rapport_hybrid_warfare_nato/f=/vk3nbqkjzced.pdf

⁵⁷ EEAS. *Questions and Answers about the East StratCom Task Force*, 2018. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east>

⁵⁸ EEAS. *Action Plan on Strategic Communication*, 2015.

⁵⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Action Plan against Disinformation*, 2018. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/eu-communication-disinformation-euco-05122018_en.pdf

⁶⁰ EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE. *Strategic communications as a key factor in countering hybrid threats*, 2021. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656323/EPRS_STU\(2021\)656323_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656323/EPRS_STU(2021)656323_EN.pdf)

skrze *ovlivňování* postojů a chování cílových skupin (NATO StratCom CoE)⁶¹. Stejně jako hybridní kampaň pak využívá synergie dosažené koordinovaným využíváním všech nástrojů státní moci a informačního účinku činností prováděných v rámci těchto nástrojů.

Určitou protiváhou k hybridní strategii a asymetrickému působení protivníka je také koncept „komplexního přístupu“ ke krizím (*comprehensive approach*), k němuž se Aliance hlásí a ve kterém má opět StratCom svoji nezastupitelnou roli. Tento přístup na základě získaných poznatků z vojenských operací NATO vychází z přesvědčení, že úspěšné řešení krize vyžaduje současné využití politických, civilních i vojenských nástrojů. Ačkoliv jsou vojenské nástroje zásadní, samy o sobě nejsou v kontextu současných konfliktů a bezpečnostních hrozeb způsobilé dosáhnout stanovených cílů.⁶² Alianční dokument *Comprehensive Approach Action Plan* vymezuje v rámci tohoto přístupu čtyři hlavní oblasti činností, a to: a) plánování a vedení operací, b) získané poznatky, výcvik, vzdělávání a cvičení, c) spolupráci s externími aktéry a nakonec samotnou d) strategickou komunikaci. Filozofie komplexního přístupu se v tomto ohledu blíží konceptu totální obrany, jež síla se rovněž zakládá na synergii vyplývající ze simultánního užití celé řady nástrojů státu a společnosti ve prospěch obrany země (viz výše).

I v českém veřejném diskursu o strategické komunikaci je stále dominantní důraz na její využití v boji proti dezinformacím či obecněji proti hybridnímu působení. *Audit národní bezpečnosti* z roku 2016 požaduje na základě analýzy hybridních hrozeb a působení cizí moci vytvoření koncepčního přístupu ke strategické komunikaci a nastavení mechanismu pro systematickou koordinaci relevantních aktérů veřejné správy. Jako nedostatek pak přímo identifikuje chybějící strategickou komunikaci státu „jako reakce na dezinformace a pro posílení vlastní důvěryhodnosti“. Dokument identifikuje dvě linie působení strategické komunikace, a to vůči vlastnímu obyvatelstvu na straně jedné a vůči protivníkovi na straně druhé. V prvním případě je cílem posilovat odolnost společnosti⁶³ a ujistit ji o připravenosti státu zajistit její bezpečnost. Vůči protivníkovi pak má tento nástroj „demonstrovat připravenost, schopnost a odhodlání bránit sebe i spojence“ a tím ho odstrašit.⁶⁴ Také nová *Národní strategie pro čelení hybridnímu působení* volá po vybudování systému strategické komunikace spočívajícího v „koordinaci a synchronizaci komunikačních aktivit všech relevantních resortů a prvků veřejné správy.“⁶⁵ Lze tedy shrnout, že specifický charakter hybridního působení výrazně zvyšuje relevanci a potenciální přínos konceptu strategické komunikace, který zrcadlí klíčové aspekty hybridní kampaně.

61 NATO STRATEGIC COMMUNICATIONS COE, ref. 55

62 NATO. A „comprehensive approach“ to crises, 2018. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51633.htm

63 Cíl posílení odolnosti je úzce spojen s bojem proti hybridnímu působení a jako takový je rovněž často uváděn do souvislosti se strategickou komunikací. Více či méně implicitně se prolíná i s dalšími oblastmi zajišťování bezpečnosti a obrany země, proto v tomto textu nebude zvláště rozebírán.

64 MVČR. *Audit národní bezpečnosti*. 2016. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>

65 MOČR. *Národní strategie pro čelení hybridnímu působení*. 2021. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/narodni-strategie-pro-celeni-hybridnimu-pusobeni.pdf>

2.6 Krizové řízení

Ozbrojené síly hrají významnou roli také jako podpora civilních orgánů během zvládnutí krizí, zejména následků přírodních pohrom, a to jak na domácím území, tak i v zahraničí. Během pandemie koronaviru byly ozbrojené síly v řadě zemí masivně nasazeny na pomoc zvládnutí epidemie.⁶⁶ Plnily přitom řadu úkolů v oblasti logistiky, zdravotnické pomoci, výzkumu a vývoje, vnitřní bezpečnosti, ale i podpory vládnutí („governance“) včetně strategické komunikace (posledně zmíněné se týká například Lotyšska a ČR).⁶⁷ V systému reakce na krize v současném informačním prostředí vzrůstá význam strategické komunikace, přičemž Murphy identifikuje tři hlavní role tohoto nástroje. StratCom v první řadě napomáhá utvářet očekávání veřejnosti ohledně schopností a poskytnuté podpory na všech úrovních vlády. Za druhé je nástrojem informování před samotnou krizovou událostí i v jejím průběhu ve prospěch zajištění bezpečnosti a ochrany občanů. V neposlední řadě může v případě proaktivního a efektivního využití a „ve spojení s viditelnými opatřeními na zvládnutí následků události napomoci zvýšit věrohodnost vlády a mít na veřejnost uklidňující vliv“. Zmíněn je také potenciální přínos v oblasti zahraniční politiky, kdy efektivní strategická komunikace může napomoci vytvořit obraz země jako „schopné, výkonné a efektivní vůči potřebám svých občanů“, a tak podpořit demokratickou image země.⁶⁸

Použití ozbrojených sil má svou roli v dosažení všech výše uvedených cílů strategické komunikace. Murphy ve vztahu k armádě vyzdvihuje cíl řízení očekávání veřejnosti ohledně role a schopností ozbrojených sil v reakci na krizi a upozorňuje přitom na nutnost připravovat se na tento úkol kontinuálně již před vypuknutím krize, a to vzděláváním vojenských lídrů ohledně fungování médií v současném informačním prostředí, ale také prostřednictvím edukace médií ohledně úkolů a schopností armády během krize. Cílem je postupné budování důvěry mezi armádou a médii, která následně umožní efektivní výměnu informací během krize. Po vypuknutí krize pak musí armáda komunikovat a opakovaně zdůrazňovat svoji roli vůči veřejnosti, a to právě za využití médií.⁶⁹

Zvláštní pozornost věnuje roli strategické komunikace koncepční dokument britského ministerstva obrany *Disaster Relief Operations Overseas: the Military Contribution*

⁶⁶ KALKMAN, Jori Pascal. Military crisis responses to COVID-19. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 2021. 29(1), 99-103. ISSN 0966-0879. Dostupné z: doi:10.1111/1468-5973.12328

⁶⁷ LAMBERT, Alexandre, EJDUS, Filip a Thomas SCHMIDT *Deployment of Armed Forces During the Coronavirus Crisis: Compliance with the OSCE Code of Conduct?*. Institute for Peace Research and Security Policy at the

University of Hamburg (IFSH), Centre for OSCE Research (CORE), 2020. Dostupné z: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/9783748922339-05/deployment-of-armed-forces-during-the-coronavirus-crisis-compliance-with-the-osce-code-of-conduct>

⁶⁸ MURPHY, Dennis M. *The Role of Information and Communication in Disaster Response: An Overview*, 2007. Dostupné z: <https://www.hsd.org/?view&did=236105>

⁶⁹ MURPHY, Dennis. M. a Carol KERR. *Strategic Communication in Domestic Disasters. The Military and the Media in an Intergovernmental Environment*. Center for Strategic Leadership, 2006. Dostupné z: <https://www.hsd.org/?abstract&did=32671>

zaměřený na plánování a realizaci činností armády v operacích na odstraňování následků katastrof v zahraničí.⁷⁰ V podkapitole „Strategický vliv“ dokument uvádí, že mimo samotný altruistický zájem pomoci při zvládnání krize může být v zájmu země „přispět ke zvládnání následků pohromy a být přitom vidět“. Národním zájmem je v takových případech buď zvýšit stabilitu či zabránit zhoršení nestability v zemi přijímající pomoc anebo dosáhnout příznivého strategického vlivu. Strategická komunikace je proto vnímána jako zásadní element plánování i poskytování pomoci, a to zejména s ohledem na zmírnění negativních dopadů krize od samotného počátku. Jejím cílem je pak zajištění konsistence všech slov i činů, usměrňování očekávání ohledně role ozbrojených sil, ujištění cílových skupin a v neposlední řadě snaha dosáhnout žádoucího vlivu.

ZÁVĚR A DISKUSE

Článek poskytl základní přehled k otázce, jakými způsoby může strategická komunikace podporovat národní zájmy v oblasti obrany a národní bezpečnosti. Význam strategické komunikace získal na významu v kontextu současného informačního prostředí. To se vlivem rozmachu internetu a moderních komunikačních technologií umožňujícími nepřetržitou komunikaci široké škály aktérů stalo velmi neúprosným prostorem v tom smyslu, že státním aktérům neumožňuje pasivitu ani trvalou dominanci. Vlivem moderních technologií totiž vše, co daný aktér říká i dělá, případně i absence komunikace, neustále vysílá sdělení různým cílovým skupinám, přičemž zároveň v informačním prostoru panuje stav informačního přehlcení a neustálého soupeření o pozornost publika a nadvládu vlastního narativu. Subjektivní vnímání je přitom důležitější než objektivní realita a fakta, což klade zvláštní omezení a nároky na informační působení demokratických režimů.

V tomto kontextu je řada hrozeb a přístupů k zajišťování bezpečnosti nerozlučitelně spjata s informačním účinkem a obecně kognitivní sférou informačního prostředí – ve kterém se utváří vnímání dané činnosti a usměrňují postoje a chování cílových skupin – a dává proto smysl přemýšlet o nich prizmatem strategické komunikace stavějící do středobodu právě informační účinek. Například terorismus je sám o sobě extrémní formou komunikace. Hybridní působení lze uvažovat jako vlivové aktivity, a tedy zrcadlový obraz strategické komunikace, která rovněž usiluje o ovlivňování cílových skupin ve prospěch vlastních cílů. Dále získá podpory místního i vlastního obyvatelstva jako pomyslné operační a strategické těžiště vojenských operací vyžaduje plánování činností z hlediska jejich vnímání těmito cílovými skupinami a ani činnost ozbrojených sil během krizových stavů na domácím území i v zahraničí se bez trvalého vysílání a usměrňování sdělení o jednoznačném účelu nasazení sil a použití prostředků neobejde. O legitimitu nasazení ozbrojených sil v různých typech operací je tak třeba neustále soupeřit vůči alternativním výkladům. Z hlediska opatření vůči těmto hrozbám jsou koncepty, jako je komplexní

⁷⁰ MINISTRY OF DEFENCE. *Disaster Relief Operations Overseas: The Military Contribution*. Development, Concepts and Doctrine Centre, Joint Doctrine Publication 3-52, 2016. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/disaster-relief-operations>

přístup k zajišťování bezpečnosti, totální obrana či odstrašení celé škály hrozeb, rovněž bytostně spjatý s informačním účinkem, a tedy se strategickou komunikací.

Z výše uvedeného vyplývá, že strategická komunikace musí být součástí vytváření příslušných politik a strategií v oblasti národní bezpečnosti a obrany od samého počátku a nesmí být redukována na komunikační kampaň, která je k těmto až *ex post* připojena. Tento argument artikulují zejména experti v oblasti protiteroristického boje, kteří kritizují dlouho dominantní uvažování o strategické komunikaci pouze prizmatem potírání nepřátelských narativů a přehlížení možností širšího a zejména proaktivního uplatňování tohoto nástroje, který není omezen na verbální komunikaci.⁷¹ Podobně je nutné odmítnout dominantní spojování tohoto nástroje s bojem proti některým elementům hybridního působení. V tomto ohledu není StratCom pouze záležitostí boje proti nežádoucím jevům, ale nástrojem s potenciálem proaktivně podporovat národní zájmy, zejména pak zvyšování odolnosti a připravenosti společnosti, ať už cestou snižování zranitelností, zvyšování důvěry v základní elementy demokratického státu a jeho instituce či posilování soudržnosti. Tyto závěry jsou v souladu také se zprávou Chatham House, podle které „zůstává potenciál strategické komunikace nedostatečně využit“ a jedná se veskrze o reaktivní proces, kterému navíc momentálně dominuje armáda. Zpráva proto apeluje na větší integraci tohoto nástroje s národní strategií.⁷²

Další výzkum by se měl zaměřit na konkrétní způsoby a nejlepší praxi ve využívání strategické komunikace v jednotlivých oblastech zajišťování bezpečnosti a obrany státu, jakož i na otázku, jakým způsobem je nejlépe možné prosazovat strategickou komunikaci jako způsob myšlení, které bude automaticky stavět do středobodu plánování a řízení činností jejich informační účinek, aniž by byly zároveň ohroženy principy fungování demokratické společnosti. Jak však upozorňuje Archetti, demokratické režimy se přitom musí vypořádat s výzvami, které znemožňují efektivní provádění strategické komunikace, jako je například vzrůstající polarizace ve společnosti. Tyto výzvy navzdory sebelepším snahám o koordinaci činností na vládní úrovni zabraňují dosažení jednotného náhledu na realitu a bude je možné překonat pouze řešením jejich objektivních příčin spočívajících zejména v nerovnostech a nově vznikajících dělicích liniích ve společnosti.⁷³

Autor: *Mgr. Vendula Divišová, Ph.D., narozena 1990. Absolvovala doktorské studium v oboru Politologie, podobor Bezpečnostní a strategická studia, na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Aktuálně působí jako akademická pracovnice na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií na Univerzitě obrany v Brně. Odborně se zabývá problematikou*

⁷¹ JONES, ref. 36; GLAZZARD a REED, ref. 37

⁷² CORNISH, LINDLEY-FRENCH, a YORKE, ref. 17

⁷³ ARCHETTI, Cristina. The unbearable thinness of strategic communication. In: BJOLA, Corneliu a James PAMMENT. *Countering Online Propaganda and Extremism: The Dark Side of Digital Diplomacy*. Routledge, 2018, s. 81-95.

strategické komunikace, extremismu a radikalismu a environmentální bezpečnosti s implikacemi pro obranu a ozbrojené síly.

Jak citovat: DIVIŠOVÁ, Vendula. Strategická komunikace: od reaktivního boje s dezinformacemi po komplexní využití v oblasti národní bezpečnosti a obrany státu. *Vojenské rozhledy*. 2022, 31 (2), 034-053. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.